
Les guies de Barcelona al segle XIX: la construcció d'una historiografia particular

Carmen Rodríguez Pedret, Universitat Politècnica de Catalunya

La ponència es centra en l'estudi d'una sèrie de guies, reculls històrics i compilacions de fets sobre la ciutat de Barcelona editats entre la segona meitat del segle XIX i els primers anys del XX. El seu objectiu principal és constatar com aquestes publicacions –de caràcter popular i en principi destinades a un públic massiu– construeixen un discurs historiogràfic particular alternatiu, però també complementari, al de la historiografia oficial de la ciutat.

Més enllà del relat, la singularitat d'aquestes obres de difusió general rau en la seva metodologia: una combinació de dades empíriques i de tota mena de fets extrets de fonts diverses, provinents tant de la cultura escrita com de la tradició popular. El resultat és un discurs heterogeni en el qual la incorporació de referències historiogràfiques serveix com a estratègia de legitimació de cada obra, amb la intenció d'assolir valor científic i així transcendir la seva estricta condició instrumental.

Les guies i compilacions històriques oferien al lector una comprensió panoràmica de la ciutat, fonamentada especialment en la seva capacitat exhaustiva com a garantia de qualitat. Segurament, materialitzaven l'obsessió decimonònica per registrar la totalitat dels fets i definir el retrat més fidedigne possible de la realitat del marc urbà al llarg del temps. Però, darrera aquesta particularitat, la seva condició d'enforcall entre la tradició acadèmica i la popular, entre la ciutat antiga i la moderna, defineix un emplaçament ambigu pel que fa a la relació que mantenen amb la cultura historiogràfica de la ciutat, ja que, en aquestes obres, els episodis extrets de la història oficial conviuen amb altres temàtiques orientades a reflectir la complexitat urbana i a projectar la imatge d'una Barcelona lligada al progrés industrial i econòmic. Probablement, aquesta ambigüitat metodològica sigui determinant per interpretar uns relats farcits d'elements anacrònics i alhora forçats a copsar la realitat d'un context destinat a canviar radicalment.

Seguint un model de reforma cívica basat en la tutela de la mirada i del comportament del viatger i del ciutadà, les guies expressen la seva voluntat expositiva mostrant els aspectes més rellevants de cada lloc, fixaven les jerarquies urbanes, oferien punts de vista i d'observació o proposaven itineraris i recorreguts predefinits. Aquest estudi també valorarà la seva responsabilitat en aquest procés de control de la percepció de l'espai urbà; per aquesta raó, es planteja una lectura de la guia com a instrument dirigit a fer “visibles” unes imatges de Barcelona que esdevingueren “adherències iconogràfiques”, gairebé invariables de publicació en publicació.